

CIRCLE OF COURAGE

Een Amerikaans-indiaans model voor omgang met risicojeugd door Larry Bendtro

De manier waarop indianen uit Noord Amerika hun kinderen opvoeden, kan ons tot voorbeeld dienen. Waar in de westerse opvoeding individualisme de boventoon voert staan in de indiaanse cultuur waarden als onbaatzuchtigheid, onafhankelijkheid en beheersing voorop. Larry K. Bendtro presenteert in dit artikel een nieuw model voor de omgang met probleem-jongeren en grijpt daarbij terug naar traditionele indiaanse filosofieën.

Circle of courage

In de afgelopen honderd jaar hebben vele auteurs hun denken over de omgang met kinderen en jongeren uitgewerkt. Tegen het einde van de vorige eeuw ging men in veel landen sterk in tegen een meelevende opstelling.

Politieke propagandisten verzinnen een jargon waarbij militaire verspilling wordt gedefinieerd als zekerheid en sociale zekerheid als verspilling. Ze fabriceerden een retoriek die de draak steekt met slapjanussen die een 'softe' houding aannemen ten aanzien van misdrijven, drugs of disciplinaire maatregelen. Ze krompen ineen van angst bij de gedachte dat zij te 'zacht' gevonden zouden worden wanneer zij verworpenen de hand zouden reiken. Hoe gecompliceerd het probleem ook is en of het nu gaat om misdadigers, ongehuwde moeders, drugs-verslaafden of studenten die afhaken, de remedie is hard optreden tegen deze mensen, die daardoor slachtoffer worden. Hedendaagse specialisten zijn te vaak meer gericht op wat er ontbreekt dan op het scheppen van mogelijkheden, en ze houden zich eindeloos bezig met wat er allemaal verkeerd is en met het vastleggen daarvan in abstracte terminologie. Bijna alle termen die gebruikt worden om gezinnen in conflictsituaties te beschrijven zijn negatief en bevooroordeeld: zulke mensen krijgen etiketten als geestelijk in de war, gestoord, ziek, achtergesteld, ontwricht, niet functionerend.

Het Engels gebruikt vaak een woord met een 'd' om iets negatiefs aan te geven: disturbed, disordered, disadvantaged, disruptive, dysfunctional. In de Amerikaanse nationale wet is de uitdrukking 'handicapped' overal vervangen door 'disabled' (gebrekkig).

Het model

Ervaringsdeskundigen op het gebied van het omgaan met risicojeugd weigeren een cynische houding aan te nemen of de moed te verliezen, en zien mogelijkheden in de moeilijkste kinderen. In het boek 'Reclaiming youth at risk' wordt een voorstel beschreven voor een ontwikkelingspsychologisch model waarbij jongeren zelfstandig leren handelen. Het model is gebaseerd op eigentijds ontwikkelingsonderzoek, het nagelaten werk van de eerste jeugdwerk pioniers en indiaanse filosofieën over de behandeling van kinderen.

Antropologen weten al heel lang dat indianen moedige en respectvolle kinderen grootbrengen zonder aversieve maatregelen toe te passen. Toch deden Europeanen die naar Noord-Amerika kwamen pogingen inheemse kinderen op strenge kostscholen 'beschaving' bij te brengen.

Ze waren zich niet bewust van het feit dat de autochtone bevolking bijzonder vooruitstrevende opvoedingsmethoden gebruikte die voortkwamen uit sociologisch gezien hoogstaande beschavingen. Hedendaags psychologisch onderzoek heeft deze wijze van benaderen wetenschappelijk onderbouwd. In de indiaanse cultuur komt de eigenwaarde tot ontwikkeling in een gemeenschap waarin de universele behoefte om erbij te horen volledig wordt gehonoreerd, waar competentie zeker wordt gesteld door een gegarandeerde gelegenheid om zich ergens verder in te bekwamen, waar macht wordt beperkt door een diepgaand respect voor ieders individuele onafhankelijkheid en waar deugd tot uiting komt in de uitzonderlijke waarde die gehecht werd aan onzelfzuchtigheid.

Laten wij in tegenstelling daarmee eens naar westerse waarden kijken, waar hyperindividualisme kinderen en volwassenen uiteen drijft, waar prestatiegericht onderwijs een zinloos spel is waarin de winnaars worden vereerd en een groot aantal verliezers voorkomt, waar degenen die de macht hebben macht ontnemen aan anderen, en waar een maatschappij die waarde in termen van geld uitdrukt, mensen een draaiboek geeft voor zelfzuchtigheid. Goethe merkte destijds op dat alles wat van enig belang is al eens eerder is bedacht, maar dat het grootste probleem is om het weer opnieuw te bedenken.

Het is intrigerend om te ontdekken dat de grote pioniers op het gebied van het omgaan met risicojeugd reeds ideeën naar voren brachten die heel dicht bij de indiaanse filosofie liggen. Wij stellen een gemeenschappelijk thema voor dat is gebaseerd op de indiaanse waarden tot het opgenomen zijn in een groep (beloning), het leren en zich bekwamen (mastery), en het onafhankelijk (independence) en onzelfzuchtig (generosity) zijn.

Erbij horen

De indiaanse antropologe Ella Deloria beschrijft de essentie van het opgenomen zijn in de indiaanse beschaving in de volgende eenvoudige woorden:

'Het op de een of andere wijze verbonden zijn met iedereen die je kent'.

Het omgaan met anderen alsof ze naaste familie voor je zijn smeedt krachtige sociale gemeenschapsbanden, waardoor iedereen tot relatiepatronen wordt aangespoord die op respect zijn gefundeerd. Vanaf de vroegste jeugd jaren kreeg een jongere te maken met een netwerk van bindingen waarin ieder ouder lid van de stam – volwassene of jongere- zich verantwoordelijk voelde voor het welzijn voor de jongere leden van de gemeenschap.

Hoe verkeerd het dan ook mocht gaan, het kind voelde zich altijd thuis omdat iedereen er zich mee verbonden voelde. In indiaanse gemeenschappen geloofde men dat iedereen deel moest uitmaken van de kring van verwanten. Als een vreemdeling intrad in de stam, zorgde een adoptieritueel ervoor dat de nieuweling zich opgenomen voelde in de kring van verwanten. Het gevoel opgenomen te zijn strekte zich ook uit tot de natuur, in de overtuiging dat alles wat geschapen is met elkaar als verwanten en in harmonie moet leven.

Vanaf hun jongste jaren werd door middel van verhalen aan kinderen geleerd dat dieren, planten rivieren en mensen allemaal onderling van elkaar afhankelijk waren. Wanneer het gezin, de school en de gemeenschap het kind niet het gevoel kunnen geven erbij te horen, zal het wanhopig naar kunstmatige groepsverbanden zoeken.

Bendes en sekten en willekeurige seksuele relaties zijn niets anders dan wanhopige pogingen om aan de meest noodzakelijke menselijke behoeften te kunnen voldoen: het zich verbonden voelen met andere menselijke wezens. Ieder kind heeft voor een evenwichtige ontwikkeling tenminste een volwassene nodig, die zonder enige reserve gek op hem of haar is. In deze wereld van armoede, ontwrichte gezinnen en ouders onder stress moeten miljoenen kinderen hun dagelijkse minimumdosis aan menselijke genegenheid ontberen.

De centrale taak in een schoolse en/of therapeutische omgeving is het tot stand brengen van positieve verhoudingen met jongeren die zich afzetten tegen menselijke relaties. Veel instellingen zijn niet gericht op het gevoel erbij te horen. We denken hierbij allereerst aan de school, die op een fabriek lijkt met onpersoonlijke programma's waarbij vervreemding tussen leraar en leerling wordt gekoesterd en leerlingen die moeilijkheden veroorzaken worden gestraft door ze buiten de groep te plaatsen.

De gehechtheidstheorie toont aan dat kinderen in perioden van crisis of moeilijkheden uitermate gevoelig zijn voor menselijke genegenheid. Volwassenen zouden meer gespist moeten zijn op zelfs maar vage pogingen van het kind om te komen tot een communicatie met volwassenen.

Door de hele geschiedenis heen is het altijd de stam en niet het gezin geweest, die een cultuur in laatste instantie veilig stelde. Terwijl ouders kunnen falen, was er altijd de stam om een nieuwe generatie te koesteren.

Het probleem van vandaag is niet alleen de zwakheid van het gezin, maar, en dat is veel belangrijker, dat we onze stammen hebben verloren. Scholen en gemeenschapsverbanden moeten de nieuwe stammen gaan worden die gezinnen en kinderen steunen en vormen.

Beheersing

Kinderen en volwassenen streven ernaar hun omgeving de baas te worden. Deze behoefte is een motivatie tot competentie. Wanneer aan de behoefte van een kind om competent te zijn is voldaan dan is de motivatie om meer te bereiken vergroot. Wanneer jonge mensen niet verder kunnen komen drukken zij hun frustraties uit in ongeregeld gedrag of door zich terug te trekken in een toestand van hulpeloosheid en minderwaardigheidsgevoel.

Het doel van de indiaanse opvoeding was om cognitieve, lichamelijke, sociale en geestelijke competenties te ontwikkelen. Een van de eerste dingen die een kind leerde was zelfdiscipline en zelfbeheersing in aanwezigheid van ouders en andere oudere personen. Kinderen werd geleerd dat wijsheid het gevolg is van het observeren van en luisteren naar diegenen die meer ervaring hebben. Iemand die meer kan moet niet als rivaal gezien worden maar als voorbeeld. Men moet de prestaties van anderen prijzen: iemand die erkenning heeft gekregen, moet die met nederigheid aanvaarden. Ervaringen met werk en spel waren erop gericht om ieder kind zijn volle portie succes te geven. Succes en bekwaamheid brachten zowel sociale erkenning als innerlijke bevrediging teweeg.

De eenvoudige, maar diepe wijsheid van de indiaanse beschaving is, dat omdat iedereen zich competent wil voelen, iedereen ook in de competentie gevoed moet worden. Er wordt gestreefd naar het bereiken van een persoonlijk doel, zonder superieur te zijn aan een tegenstander. Wanneer iemand leert om wat hij persoonlijk bereikt met anderen te delen, wordt succes het bezit van iedereen, niet van bevoorrechte enkelingen.

Uit een verslag van Maslov over de Blackfoot-indianen:

'Ik kan me herinneren dat een peuter probeerde een deur van een hut open te maken. Het lukte hem niet, het was een grote zware deur en hij was maar aan het duwen en duwen. Wij zouden opgestaan zijn om de deur voor hem open te doen. De Blackfoot-indianen bleven een half uur zitten kijken hoe de peuter zat te vechten met die deur, totdat hij hem eindelijk zelf had opengemaakt. Iedereen prees hem toen, omdat hij het echt zelf had gedaan'.

Uit onderzoek is gebleken dat hersenen het beste werken in niet-bedreigende actieve en sociale omstandigheden. Met gebruik van deze principes stellen we een opzet voor onderwijs voor die 'hersenvriendelijk' is. Het steriele leerprogramma van traditionele scholen wordt op vele fronten bekritiseerd. Onderwijsprogramma's in de vrije natuur (Wilderness Education Programs) gaan uit van de avontuurlijke geest van jongeren; wanneer men vecht tegen de elementen, heeft zelfs de meest negatieve jongere er behoefte aan in te gaan tegen de wet van natuurlijke gevolgen. Door de traditionele schoolklasstructuur overboord te zetten worden nu geweldige academische en sociale resultaten bereikt bij jongeren die voorheen niets tot stand brachten.

Onafhankelijkheid

De traditionele indiaanse beschaving hecht grote waarde aan individuele vrijheid. In tegenstelling tot modellen die gebaseerd zijn op discipline en gehoorzaamheid was de indiaanse opvoeding zodanig gestructureerd dat 'respect' werd opgebouwd en innerlijke discipline gestimuleerd. Vanaf de prille jeugd werden kinderen aangemoedigd om beslissingen te nemen, problemen op te lossen en persoonlijk verantwoordelijkheidsgevoel te laten zien.

Een beslissing voor een kind nemen betekende het kind zwak maken. Bij deze indiaanse vorm van autonomie was er geen sprake van een minder nauwe band met volwassenen. Volwassenen gingen door met modelleren, opvoeden, waarden overbrengen en feedback geven, maar kinderen kregen ruim de gelegenheid om hun keuzes te bepalen zonder inmenging van volwassenen. Kinderen handelden naar zelfgestelde doelen, niet uit angstige gehoorzaamheid aan anderen.

Nooit werd er aan kinderen een prijs uitgedeeld of een beloning gegeven omdat ze iets zo goed hadden gedaan. Het bereiken van het doel zelf was de juiste beloning en als daar nog iets anders bovenop gezet zou worden zou dat het inplanten van ongezonde ideeën betekenen. Zo werden harde straffen ook bijna nooit toegepast. Een jongere die was ontspoord kreeg veel vriendelijke 'preken' van zijn verwanten. Deze gesprekken waren bedoeld om bepaalde verwachtingen te wekken en te laten zien hoe het gedrag door anderen werd beoordeeld.

De Sioux-schrijver Luther Standing Bear stelde dat hij nog nooit gehoord had van dwang waar boosheid achter zat, totdat hij blanke leerkrachten ontmoette.

"Mijn vader zei nooit: 'Dit moet je doen'. Hij zei in plaats daarvan: "Zoon, op een dag, als je volwassen bent, dan ga je het zo doen'.

Helaas zijn veel opvoeders afgedwaald van de opvatting dat onderwijs een leerschool is voor de ontwikkeling van verantwoordelijkheidsgevoel. Ontwikkelingspsychologen gaan er vanuit dat er maar drie manieren zijn om kinderen discipline bij te brengen:

machtsuitoefening: 'je kunt het maar beter doen, want anders gebeurt er wat'
onthouden van liefde: 'mama vindt je niet lief meer als je dat doet'
inductieve discipline: 'begrip kweken voor de uitwerking van je gedrag op anderen'

Indianen maken al duizenden jaren gebruik van deze laatste vorm, de inductieve discipline. De ouder die een probleempje moest behandelen, benaderde het kind op een rustige manier en fluisterde het woord 'vergissing' om daarna weg te lopen zodat het kind over de fout kon nadenken. Bij werkelijk grote problemen praatten de ouders op een nog vriendelijkere manier dan gewoonlijk, waarbij uitgelegd werd dat de jongere broers en zusters naar het kind opkijken, of dat mensen die zich zo gedragen geen vrienden hebben.

Verscheidene grootouders konden de meest onhandelbare jongere 'onder handen nemen' door hem te bedelven onder dergelijke vriendelijk gesprekken. Wanneer je omgeven bent door mensen die werkelijk om je geven, is er geen werkzamer disciplinair systeem dan een gesprek waarin wordt verteld hoe andere mensen die veel om je geven tegen je aankijken. Om met Karl Jung te spreken: 'Wanneer de liefde regeert, is er geen verlangen naar macht'.

Onbaatzuchtigheid

Bij het grootbrengen van indiaanse kinderen staat het aanleren van ruimdenkendheid en onbaatzuchtigheid voorop.

Een Shoshone-indiaan geeft een verslag van zijn jeugd, toen hij in de bergen door zijn indiaanse grootouders werd opgevoed. De filosofie van zijn grootmoeder was de volgende: 'Wanneer je iets goeds tegenkomt dan is het eerste wat je doet dit delen met wie er maar in je buurt is. Op die manier begeeft het goede zich naar plaatsen waar het niet vanzelf komt'.

Iemand die bezit louter om het bezitten werd gewantrouwd. Weggeven van iets waar men zelf het meest aan gehecht is was een van de hoogste uitingen van zuivere waarden. Aanzien kreeg degene die zonder enig voorbehoud weggaf, terwijl het verzamelen van eigendommen ter meerdere glorie van zichzelf werd opgevat als schandelijk. De kracht die in de indianencultuur uitgaat van het zorgen voor anderen wordt samengevat in een verhaal van oudere Cree-indiaan uit Canada. In een gesprek met zijn ouder wordende grootvader stelt hij de vraag:

'Grootvader, wat is het doel van het leven?' Nadat de oude man een tijd had nagedacht, keek hij op en zei: 'Kleinzoon, kinderen zijn het doel van het leven. Eens waren wij kinderen en bekommerde zich iemand om ons, en nu is voor ons de tijd gekomen om ons om anderen te bekommeren'.

Alhoewel velen het belang inzagen van het aanleren van altruïstisch gedrag werden hun opvattingen niet gedeeld door de meeste psychologen. Volledig in beslag genomen door afwijkend gedrag en tekortkomingen was de gangbare wetenschappelijke opvatting dat kinderen en volwassenen in hun gedrag in feite alleen op zichzelf gericht en agressief zijn.

Er is steeds meer onderzoek over altruïsme en empathie beschikbaar dat over dit standpunt een ander licht laat schijnen. Het blijkt dat de mens een wezen vol erbarmen is, hoewel het lijkt alsof jonge mensen nog nooit zo egocentrisch zijn geweest en verteerd door geld, macht en status.

Hier kunnen positieve resultaten bereikt worden door middel van vrijwilligerswerk, met als resultaat een verhoogd verantwoordelijkheidsgevoel, eigenwaarde, morele ontwikkeling en betrokkenheid bij democratische waarden. Het invoeren van dienstverlening of maatschappelijke stage als onderdeel van leerprogramma's verdient grote aanbeveling. Van de leerlingen wordt verwacht dat zij een deel van hun tijd besteden aan het omgaan met bejaarden, kleine kinderen, zieken en alleenstaanden. Op de Pathway school in Philadelphia is een vrijwilligersclub voor jongeren opgericht. Toen de jongeren terugkwamen nadat zij een middag hadden geholpen op een peuterschool, waren ze wild enthousiast over het feit dat er zo positief op ze gereageerd was.

De jongeren, die gewend waren te horen dat ze maar beter weg konden blijven, konden nauwelijks geloven dat volwassenen hen vroegen of ze nog eens een keer konden komen helpen. Als jongeren minder egocentrisch functioneren leren ze begrip op te brengen voor anderen. Door anderen te helpen bewijzen ze aan zichzelf dat ze waardevolle mensen zijn; het ligt in hun macht om een positieve bijdrage te leveren aan een ander mens.

Heilig wezen

Dit relaas over de westerse beschaving is doordrenkt met verhalen over sterken die de zwakken aan zich onderwerpen. Dikwijls hebben goedbedoelende volwassenen kinderen belast met hun bescherming. De indiaanse culturen van Noord-Amerika hebben een aantal kernprincipes nagelaten voor het grootbrengen van kinderen die hartelijk zijn, vol zelfvertrouwen, die respect hebben en onzelfzuchtig zijn.

We hebben daarnaast gesteld dat deze 'kringloop van durf' het gemeenschappelijk thema van gedeelde waarden kan worden dat iedereen die bij de behoeften van kinderen en jonge mensen betrokken is tot elkaar brengt.

De indiaanse 'kringloop van durf' drukt absolute waarden uit. Kinderen in elke cultuur hebben de behoefte zich opgenomen te voelen. Een kind koesterende zorg te onthouden is daarom altijd slecht. Kinderen zijn van nature geschapen om te streven naar volledige bekwaamheid: scholen die deze motivatie om competenties te bereiken saboteren, verwaarlozen de kinderen en geven ze een ontaarde behandeling. Kinderen van welke achtergrond dan ook hebben een onvervreemdbaar zelfbeschikkingsrecht; het blokkeren van deze ontwikkeling naar onafhankelijkheid betekent dat die kinderen onrecht wordt aangedaan. Tenslotte hebben kinderen vanaf het eerste begin van de coöperatieve beschaving geprobeerd om de betrokkenheid die zij kennen aan anderen terug te geven; als wij geen gelegenheid tot zorg voor anderen geven werkt dat verarming van de menselijke geest in de hand. Het geven van mogelijkheden tot ontplooiing betekent dat degenen die vervreemd zijn worden uitgenodigd om erbij te horen; dat degenen die onvoldoende bedreven zijn tot bedrevenheid worden aangemoedigd, dat de dwarsliggers leren op verantwoorde wijze onafhankelijk te zijn en dat zelfzuchtigheid wordt omgevormd tot onzelfzuchtigheid. Het woord 'kind' is in het Engels een kleinerend woord. Een racist noemt een kleurling 'boy' en een seksist zegt tegen een volwassen vrouw 'meisje'. Een dergelijk gebruik van woorden kan alleen maar voorkomen in een cultuur waar kinderen minder waard zijn.

Bij de première in Zuid-Dakota van de film 'Dances with wolves' zat ik achter enkele rijen indiaanse kinderen en familie. Terwijl zij met ontzag luisterden naar de stemmen in hun eigen Dakota-taal volgde ik de Engelse ondertitels. Toen het Engelse woord 'kind' op het scherm kwam hoorden de indianen iets anders, want in het Dakota betekent het woord 'kind' letterlijk 'heilig wezen'.

Een laatste voorbeeld:

Een oude indiaan speelt met een baby op de grond. 'Grootvader, wat ben je aan het doen?', wordt hem gevraagd. 'Beste familie', antwoordt hij, 'Dit kleintje komt net uit de geestenwereld en ik denk dat ik daar binnenkort ook naar toe ga..... Dus ik zit hier om te leren van dit Heilig Wezen'.

Larry K. Bendtro is hoofdredacteur van het 'Journal of Emotional en Behavioural Problems' en is hoogleraar Social Education op het Augustana College in Michigan

Praktijk Lifemaster / bron: www.reclaiming.com